

УДК 637.1: 339.13

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ МОЛОКА

Л.М. Степасюк, кандидат економічних наук
З.М. Тітенко, аспірант⁵

Здійснено аналіз розвитку молочного скотарства, досліджено динаміку виробництва молока на підприємствах Полтавської області, визначено особливості формування ринку молока в Україні. На підставі аналізу попиту, пропозиції, конкуренції, цінової ситуації на ринку молока обґрунтовано необхідність його державного регулювання.

Виробництво, товарність, виробники, молоко, молочна продукція.

Попит на ринку продукції скотарства виступає як кількісна потреба споживачів, яку можна задовольнити придбанням їх через обмінну інфраструктуру. Раціонально функціонуючим є той ринок, на якому між пропозицією і попитом існує рівновага. Будь-яке порушення закону рівноваги попиту і пропозиції спричинює дисбаланс: дефіцит товарів або їх надвиробництво. Обидві ситуації є небажаними особливо для товаровиробників. Якщо товарний дефіцит можна прикрити імпортними поставками або замінити ідентичним продуктом, то надлишок товару означає його надвиробництво і може стати причиною банкрутства.

За своєю природою попит свідчить про потребу в товарах певного виду і, водночас, про наявність у споживачів грошових засобів. Тут виявляється вплив ще одного чинника і складової кон'юнктури ринку – ціни то-

⁵ Науковий керівник – кандидат економічних наук Л.М. Степасюк

вару. Дослідження показують, що ціна товару впливає як на пропозицію, так і на попит.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виробництва й споживання молока та молокопродуктів в Україні впродовж останніх років постійно перебуває в центрі уваги науковців. Значну увагу дослідженню проблемних питань і пошуку шляхів їх вирішення щодо формування та розвитку ринку молока і молочної продукції приділено у працях вітчизняних науковців та практиків: П.С. Березівського, В.М. Бондаренка, О.В. Лакішика, В.Я. Месель-Веселяка, Т.Л. Мостенської, М.Г. Павленка, П.Т. Саблука, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака та ін. Незважаючи на широкий спектр досліджень, багато проблем залишаються невирішеними. Тому детальний аналіз нинішньої ситуації на даному ринку є своєчасним і актуальним.

Мета дослідження – висвітлення й аналіз стану та проблем молочної галузі на с.-г. підприємствах Полтавської області.

Виклад основного матеріалу. Трансформація ринкових відносин між суб'єктами господарювання в аграрному секторі, підвищення конкурентоспроможності й ефективності сільськогосподарського виробництва безпосередньо пов'язані з розвитком зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією. Місце України на глобальному продовольчому ринку буде визначатися кількістю експортованої продукції, її обсягом та вартістю. Досягнення стабільних доходів від експорту сільськогосподарської сировини і продовольчої продукції потребує постійного моніторингу агропродовольчих ринків та системної й ефективної діагностики конкурентоспроможності експортних груп товарів на світовому ринку. У цих умовах зростає роль оцінки конкурентоспроможності вітчизняної продукції молочного скотарства на зовнішньому ринку [1].

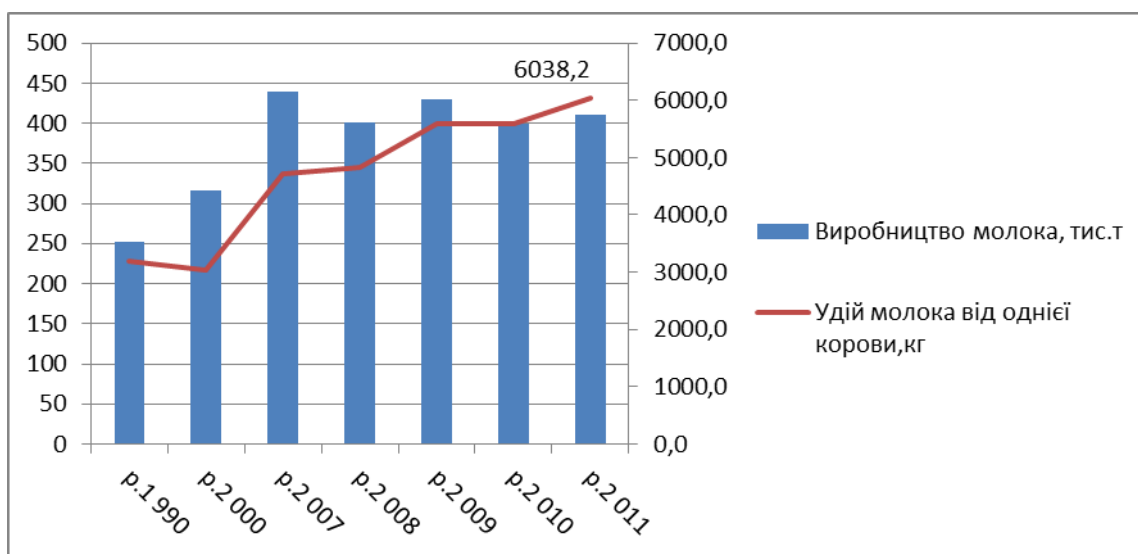

Рис.1. Виробництво молока в господарствах населення

Галузь молочного скотарства займає 17-те місце за обсягами виробництва молока у світі. Так, у 2011 р. в Україні було вироблено 11,1 млн

тонн молока. Світовими ж лідерами з виробництва молока є Індія (112 млн т), США (85,5 млн), Китай (43,6 млн т), Росія (32,8 млн т). Якщо в 2004–2005 рр. Україна могла без шкоди для внутрішнього споживання вивезти близько 2 млн тонн молока, то на сьогодні надлишки становлять не більше, ніж 1,3 млн т на рік. За підрахунками фахівців, якщо виробництво молока в Україні знизиться ще на 10%, то країна з експортера перетвориться на нетто-імпортера молокопродуктів [2].

Основними товаровиробниками молока в Полтавській області залишаються господарства населення (рис.1, 2), але вони не можуть компенсувати втрати суспільного сектору як за кількістю, так і за якістю продукції. Незважаючи на зменшення поголів'я корів відбулося збільшення середньорічного надою молока, шляхом поліпшення якісного складу дійного стада. Вітчизняний і світовий досвід свідчать, що мінімальною межею ефективного ведення молочної галузі є рівень річної продуктивності корів 3000 кг. Так, у Полтавській області середня продуктивність корів у господарствах усіх категорій у 2011 році становила 5337 кг, що, тобто, порівняно з 2000 роком, зросла удвічі. У 1990 р. продуктивність корів на сільськогосподарських підприємствах була вищою, ніж у господарствах населення, проте у 2011 році ситуація кардинально змінилася. Так, у господарствах населення вона зросла на 2856 кг або майже на 90% і становила 6038,2 кг. Щодо сільськогосподарських підприємств, то в них також простежується зростання продуктивності, але дещо повільнішими темпами.

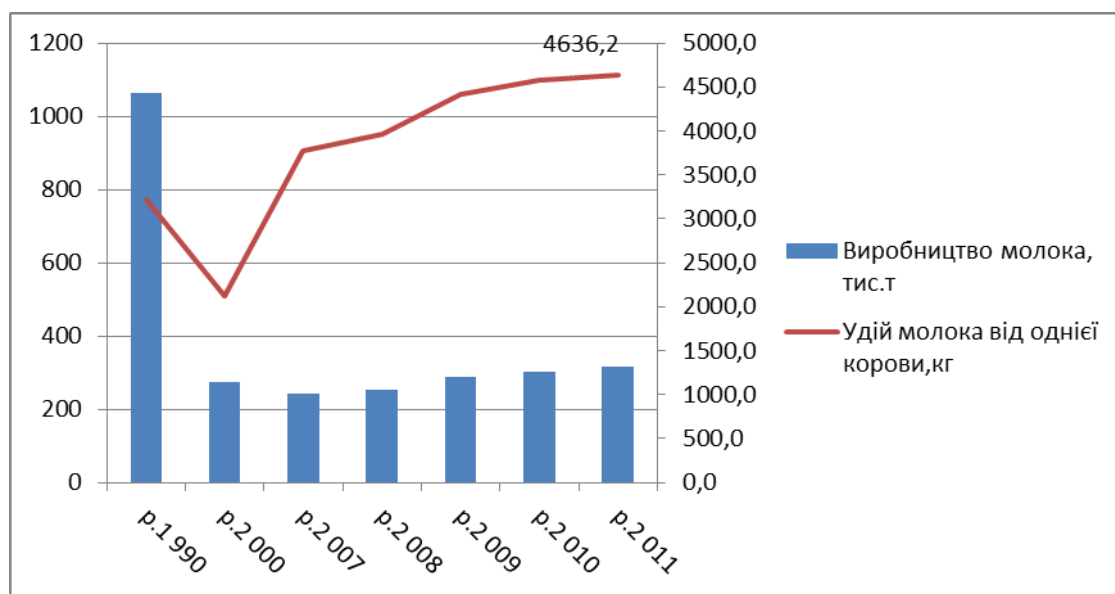

Рис 2. Виробництво молока на сільськогосподарських підприємствах Полтавської області

Аналіз динаміки виробництва молока свідчить про позитивні зрушення в цій галузі. Проте залишається ряд невирішених проблем, а саме: низька товарність даної продукції у приватному секторі. Це пояснюється

недостатньою матеріальною зацікавленістю приватних товаровиробників у реалізації його переробним підприємствам, оскільки закупівельні ціни на молоко нижчі від цін на споживчому ринку.

На початку 90-х років молочна галузь характеризувалася високою товарністю. Але негативні тенденції, що склалися в сільському господарстві Полтавської області та в економіці в цілому негативно вплинули на рівень товарності молока, який у 2005 році становив 28%, а в 2011 р. зріс до 40,6 (рис. 3). Аналіз товарності даної продукції в динаміці свідчить про поступове її зростання, але, порівняно з 1990 роком (77,5 %) все ще залишається досить низьким.

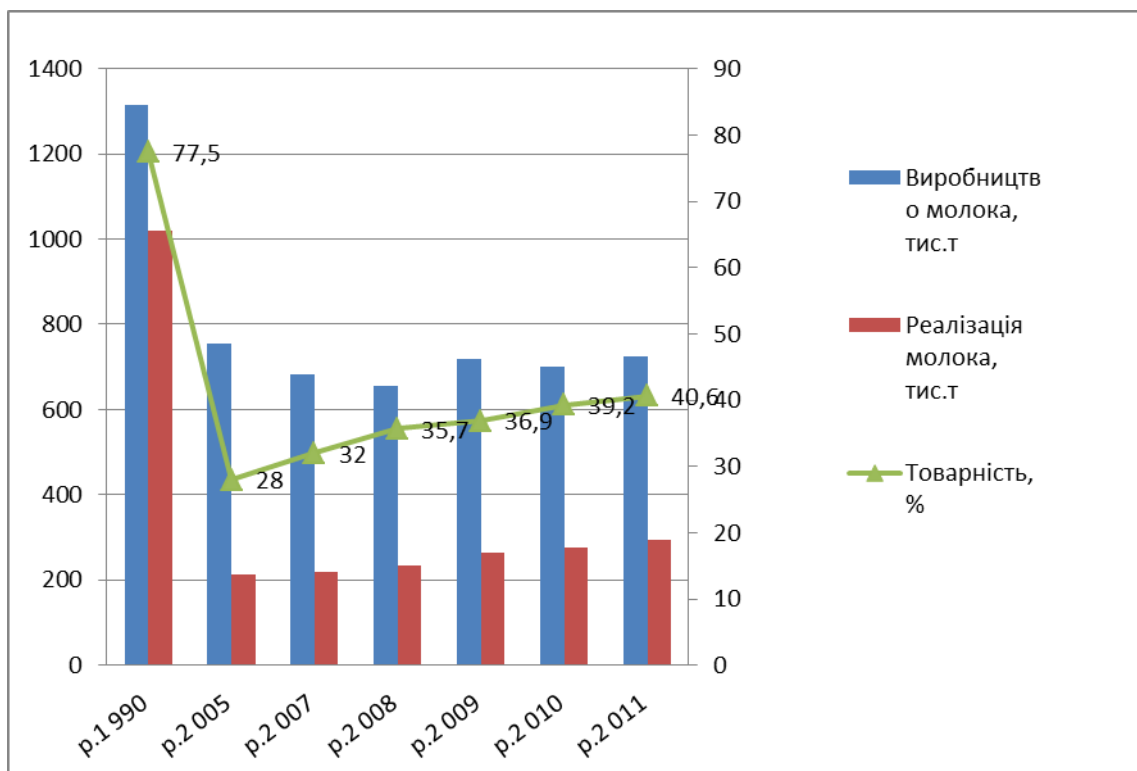

Рис. 3. Рівень товарності молока на підприємствах Полтавської області

Переробкою молока на Україні займається більше, ніж 300 підприємств, проте, майже 80 % ринку контролює 50 заводів, значна частина яких входить до складу великих холдингів (рис. 4). Експерти вважають, що криза посилить вплив холдингів, оскільки дрібні та середні виробники будуть змушені залишити ринок. Водночас, частки ринку провідних виробників не перевищують 6–9 %. У цілому, фактично одинадцять компаній утримують 60,3 % ринку. Решту ринку розподіляють між собою дрібні компанії та одиничні молокопереробні заводи [3–4].

На сьогодні найбільш впливовими на українському ринку молока та молочних продуктів є компанії Юнімілк Україна (ТМ “Био-Баланс”, “Галак-

тон”, “Кремез”, “Простоквашино”, “Украинское”), Милкиленд-Україна (ТМ “7-я”, “Добрыня”, “Коляда”, “Крынка”) та Вімм-Білл-Данн Україна (ТМ NEO, “Веселый молочник”, “Домик в деревне”, “Слов’яночка”).

У 2009 році сумарна частка трьох найбільших компаній галузі на ринку становить 22 %, у 2010 році перша трійка гравців контролювала 21 % ринку. За трійкою лідерів йдуть такі виробники, як Геркулес (ТМ “Геркулес”, “Добрыня”, “Глечик”, “Утречко”), Західна молочна група (ТМ Optimal, “Гурманіка”, “Молочна родина”), Лакталіс-Україна (Lactalis Group) (ТМ “Фанні”, “President”), ТОВ “Люксторф” (ТМ “На здоров’є”, “Селянське”, “Бурёнка”, “Тотоша”), Рейнфорд (ТМ “Щодня”), Галичина (ТМ “Галичина”, “Молочар”, “Чабаны”), комбінат Придніпровський (ТМ “Злагода”), група Danone (ТМ “Activia”, “Actimel”) [5, с.112].

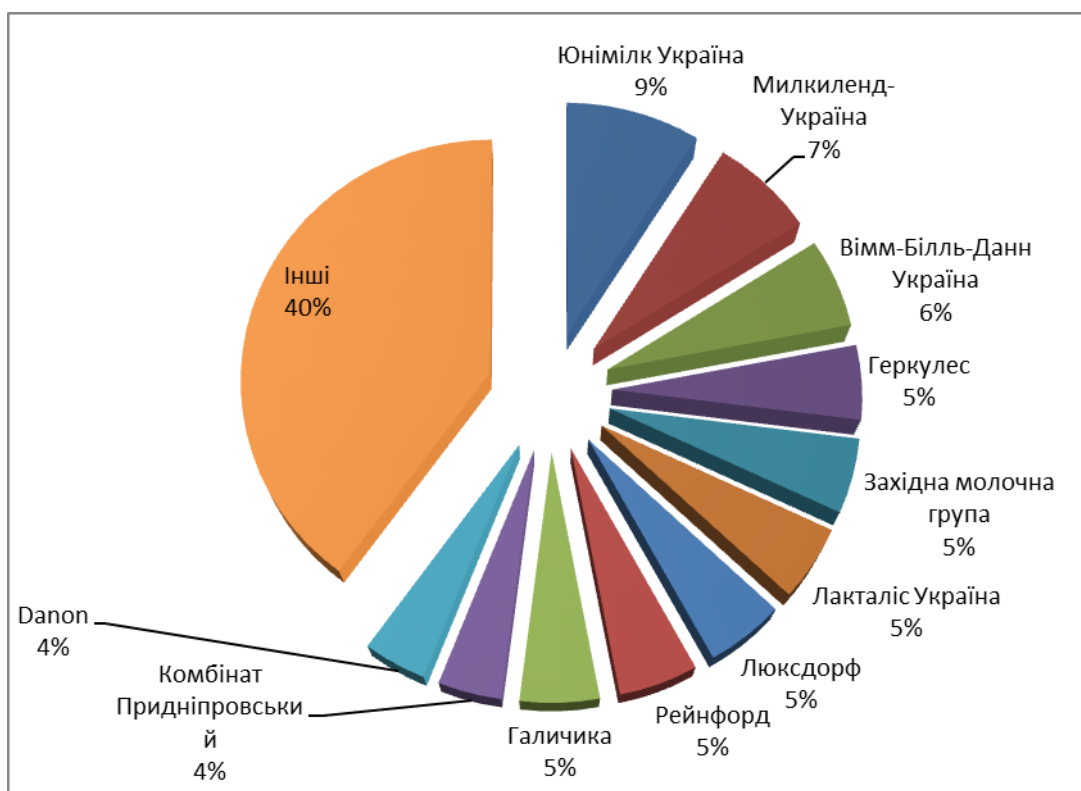

Рис. 4. Частки провідних виробників ринку молока та молочних продуктів України у 2010 р, % [5]

На внутрішньому ринку молочної продукції спостерігається активізація процесів консолідації активів, злиття, що сприяє зростанню ступеня концентрації: у червні 2010 року французька група Danone, видатний виробник молочної продукції у світі, оголосила про злиття свого бізнесу в СНД із виробником аналогічної продукції – компанією “Юнімілк”, це дозволить Danone стати найбільшим в Україні та Росії молочним холдингом з річним оборотом 1,5 млрд євро, частка об’єднаної компанії на ринку молочних продуктів в Україні становитиме 12,2 %, у Росії – близько 21 %; мають намір об’єднатися компанії “Галичина” та “Західна молочна група”;

компанія “Милкиленд-Україна” придбала частки у п’яти вітчизняних підприємств (Миргородський сироварний комбінат, Перший Київський молочний завод, “Молдом”, “Іскра”, “Реверс”) та заявляє про намір продати Європейському банку реконструкції й розвитку 25 % своїх акцій; розширити свою присутність на ринку, шляхом придбання молочних заводів в Україні, має намір російська компанія “Вімм-Білл-Данн”[5,113].

На зовнішньому ринку працює 31,9% молочних підприємств України. Переважна частина підприємств молочної галузі експортують готову продукцію (83%), напівфабрикати на зовнішній ринок поставляють 31% підприємств, сировину – 6,9%. Географічно експортна діяльність українських підприємств сконцентрована на ринках країн СНД (89,7%), Європи (6,9%) та США (3,4%) [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на сільськогосподарських підприємствах Полтавської області є всі передумови для відродження галузі молочного скотарства, підвищення економічної ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції, нарощування його експортного потенціалу та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Державна підтримка виробників молока вкрай необхідна, однак ряд невирішених проблем відображується на результатах її діяльності. Тому, перш за все, необхідно врегулювати належне фінансування та правильний його розподіл, створити сприятливі умови для інвестування та удосконалити механізм підтримки кредитування виробників. Тільки за належної державної підтримки в Україні є можливість сприяти розвитку конкурентоспроможності молочного скотарства, та сільськогосподарських підприємств, зокрема, на міжнародних ринках.

Список літератури

1. О. М. Яценко. Конкурентоспроможність вітчизняної продукції бджільництва на світовому агропродовольчому ринку, Міжнародна науково-практична Internet-конференція "Управління економічною діяльністю промислових підприємств в системі сучасних глобалізаційних процесів" 6.06.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mev-hnu.at.ua/load/>
2. Сидорченко В. Україна без молока / В. Сидорченко // Еженедельник 2000. – 2009. – № 48 (487) 27 ноября – 3 декабря.
3. Обзоры и отраслевые рейтинги // ТОП-100. Рейтинг лучших компаний Украины. – 2009. – № 3–4. – С. 70–76.
4. ТОП-100. Лидеры бизнеса Украины – десять лет развития экономики Украины. – 2010. – май. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gorizontmedia.com.ua/lang/ru/izdatelstvo/top-100-lidery-biznesa-ukrainy/>
5. Скопенко Н.С. Сучасні тенденції розвитку молочної галузі України / Н.С. Скопенко // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 2 (56). – С. 110–114.
6. Рынок молочной продукции Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.export.by/>

Осуществлен анализ развития молочного скотоводства, исследована динамика производства молока на предприятиях Полтавской области, определены особенности формирования рынка молока в Украине. На основании анализа спроса, предложения, конкуренции, ценовой ситуации на рынке молока обоснована необходимость его государственного регулирования.

Производство, товарность, производители, молоко, молочная продукция.

The article analyzes the development of dairy Dynamics milk production enterprises in Poltava region, and also the peculiarities of the milk market in Ukraine. Based on analysis of demand, supply, competition, pricing situation on the dairy market the necessity of state regulation.

Production, marketability, producers, milk, dairy products.